

George G. Potra

*Am subscris ca executor testamentar**

Onorat auditoriu,

Încerc o reală emoție văzând Casa Titulescu, ca în vremurile cele mai bune, găzduind eminenți oameni de cultură, istorici, juriști, diplomați, oameni politici, ziariști.

Faptul că sunteți aici, ca și ieri, ca și mâine, certifică faptul că această Casă și-a redobândit locul și rostul în viața politică, științifică și culturală a României, omagiind în aceste zile de martie pe Nicolae Titulescu, care se năștea în urmă cu 121 de ani, la 16 martie 1882, și care trecea în eternitate, în urmă cu 62 de ani, la 17 martie 1941.

N-am încercat niciodată vinovăția de a fi întreprins un act formal, fiind convins că elogiul adus marelui dispărut se însoțește mai mult ca oricând cu nevoia noastră de Titulescu, de ideile și aspirațiile sale, care trăiesc peste timp, reprezentând pentru noi toți un îmbold pentru ceea ce întreprindem azi, pentru a ne regăsi și consolida identitatea noastră europeană.

Îndrăznesc să cred că, într-un fel sau altul, suntem beneficiarii aceluia testament politic și moral pe care Titulescu ni l-a lăsat atunci când afirma: „Cei ce mor pentru o idee sunt eroi anonimi al căror testament este un singur cuvânt: continuați!“

Gratitudinea mea se îndreaptă spre profesorul Adrian Năstase nu doar pentru că m-a onorat în cel mai înalt grad cu prezența Domniei Sale, ci pentru cuvintele alese pe care le-a rostit aici, cuvinte ce mă îndatorează profund intelectual și sufletește.

L-am invocat și îl invoc ca profesor, căci știu prea bine – așa cum se întâmpla cu Patronul nostru, al tuturor – că a considerat și consideră că, din toate cele ce le-a făcut și viața l-a obligat să le trăiască, cea mai apropiată inimii sale i-a fost și îi este misiunea de profesor.

Rog pe distinșii mei colegi și prieteni, oameni cu multă știință de carte – dl Valeriu Râpeanu, dna Georgeta Filitti, dl Marcel Popa – care s-au aplecat asupra lucrării ce se lansează, să primească modestele mele mulțumiri pentru analizele lor pertinente, pentru sublinierile înțelepte și sugestiile utile, pentru solidaritatea lor ce mă face să resimt cu putere o

* Cuvânt rostit de George G. Potra, director executiv al Fundației Europene Titulescu, la lansarea lucrării *Pro și contra Titulescu*, Fundația Europeană Titulescu, Editura Enciclopedică, București, 2002, Casa Titulescu, București, 17 martie 2003; în Adrian Năstase, George G. Potra, *Titulescu – Ziditor de mari idealuri*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2007, pp. 361–367.

îmbărbătare reală pentru tot ceea ce-mi propun să fac și Dumnezeu îmi va îngădui să pot duce la capăt.

Acest demers personal și-a văzut materializarea în cadrul unui program editorial coerent pe care Fundația Europeană Titulescu l-a urmărit la împlinirea a 120 de ani de la nașterea ilustrului nostru predecesor, program cu o continuitate care avem temeuri să afirmăm că nu va fi niciodată o afirmație fără acoperire.

În condițiile drastice ale economiei și finanțelor românești, apariția acestei lucrări n-ar fi fost posibilă fără sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor și al Societății Naționale a Petrolului – PETROM S.A., cărora le exprim cinstite mulțumiri.

Venerabilul acad. Dan Berindei, șeful Secției de Științe Istorice a Academiei Române, are un loc aparte în sufletul meu pentru suportul intelectual și moral ce mi-a acordat în momentul în care această carte risca să rămână doar un proiect, cu doar mici șanse de a putea fi publicat.

Refuz să cred fie chiar și o clipă că ați putea considera fastidioasă enumerarea celor ce mi-au dat concursul în diverse feluri, fie că a fost vorba de rafinați traducători – și amintesc pe dna Delia Răzdolescu, dl Costin Popescu, dl Șerban Tanașoca, dl Ștefan Unatinski –, de un cunoscut artist fotograf și inspirat grafician, și-l evoc pe dl Adrian Popescu, de un tehnoredactor de referință pentru profesionalismul și rigoarea sa, dna Ofelia Coșman, fie că a fost vorba de numeroase persoane care mi-au dat informații utile pentru a desluși evenimente și a reconstitui în amănunt biografii ale unor personalități de mult dispărute.

Lăsați-mă să mulțumesc soției mele, Ana Potra, redactorul acestei cărți, fără al cărei suport moral și fără a cărei conlucrare discretă, dar statornică și eficientă, lucrarea de față ar fi fost mult mai greu de dus la capăt.

Aș dori să vă împărtășesc câte ceva din anatomia și fiziologia demersului ce a condus la această lucrare.

În 1966, mai timid, în 1982, mai îndrăzneț, am făcut cunoscute publicului românesc – și nu doar – mărturiile ale ecourilor pe care viața și opera lui Nicolae Titulescu le-a avut în rândurile contemporanilor.

Au fost mulți ani de tăcere, după înlăturarea sa nedreaptă, la 29 august 1936, și, cu atât mai mulți, după moartea sa prematură, la 17 martie 1941.

Nu-mi propun în niciun fel să periodizez și să analizez „Tăcerea“ care a înghețat cu frigul ei câteva decenii de istorie românească, împiedicându-ne să știm, noi, cei care i-am urmat marelui „Tit“, care și cum a fost camera de rezonanță de care a beneficiat omul politic și diplomatul român atât în țară, cât și în străinătate.

Dacă în anii 1936–1944 și 1947–1966, numele lui Nicolae Titulescu a fost uitat *uneori*, și împiedicat sau prohibit *adesea*, în perioada 1944–1947 și 1966–1982, atât de diferite ca substanță, cadru istoric și politic, intern și internațional, s-au produs unele deschideri – mai întotdeauna determinate și susținute, însă, de rațiuni ideologice și de interese partizane, în spatele lor regăsindu-se, deopotrivă, nu puțin oportunism.

Considerând că a fost un nedreptățit, calificat în toate felurile de unii sau alții, am considerat drept un act de justiție să identific, să selectez și să aduc la cunoștința publică gândurile, opiniile și aprecierile dedicate de oameni politici, diplomați, savanți și scriitori ș.a., care l-au cunoscut direct și i-au fost contemporani.

După reușita de a-l readuce pe Nicolae Titulescu în actualitate – și a fost un efort de câteva decenii, în care s-au regăsit solidar istorici, juriști, diplomați, politologi, scriitori, ziaști, efort care a trebuit să depășească, mai tot timpul, reticențe și rezistențe, iar de la un anumit moment aproape un zid al nimicniciei oficiale, care nu mai permitea nimic ce putea aduce, fie chiar și din istorie, un factor concurent – m-am convins că se impunea o renunțare deschisă și tranșantă la o abordare schematică, abordare în care binele și răul, lumina și umbra, nu apăreau niciodată împreună, concomitent, alterând astfel proiecția reală a omului politic, a diplomatului, a omului pur și simplu care a fost Nicolae Titulescu.

Așa fiind, veți găsi în paginile acestui volum oameni cu atitudini opuse: partizani, colaboratori și susținători ai lui Nicolae Titulescu; opozanți și dușmani ireductibili, constanți sau doar pasageri, din interior, ca și din exterior, sub semnături dând expresie unei palete de orientări și interese politice, economice și militare foarte diverse, largul diapazon de atitudini și poziții fiind indispensabil pentru a înțelege tensiunea, dramatismul și tragismul destinului politic al marelui nostru înaintaș.

Selecția ce o supun atenției este un demers deschis, susceptibil să fie continuat și dezvoltat, atât de noi, cât și de alții, oferind noi deschideri spre un univers dispărut, adăugând cu fiecare pagină relevantă noi unghiuri de abordare, noi temeuri pentru a se aprecia sau regândi un demers, o acțiune, un eveniment, o relație umană sau politică, pentru a depăși aparentul și a pătrunde cu adevărat realul.

Numeroase pagini, la nivelul probelor identificate sau la cel al mărturiilor identificabile la fel de interesante, pot și trebuie să se adauge la acest dosar cu titlu pe deplin justificat și relevant: *Pro și contra Titulescu*.

Am ținut să subliniez în mai multe rânduri varietatea surselor identificate și folosite, diversitatea opiniilor și pozițiilor autorilor lor, sorgintea și dinamica, aria de expresie, de la principiu la concret.

Indiferent de direcția căreia îi aparțin, în ele se regăsesc opinii și judecăți privind dimensiunea gândirii și substanța acțiunii sale politice, dar și opinii și comentarii privind intelectul, caracterul, temperamentul.

Nu am insistat – și cu atât mai puțin o voi face astăzi – asupra niciuneia dintre aceste categorii, lăsând cititorului descoperirea lor, propria judecată, posibilitatea de a compara sursele și evaluările, de a le confrunta valoarea și autenticitatea, importanța lor ca izvor pentru cercetările de istorie, sociologie, literatură.

Comparând opiniile forțelor din interiorul țării, cu cele din exteriorul ei vom constata nu puține identități, care trimit nu doar la o comunitate de gândire, ci și la centre comune de influență și comandă din exterior.

Nu afirm în niciun fel că toți adversarii lui Nicolae Titulescu din interior – și au fost printre aceștia unele figuri politice de mare relief – s-ar fi situat în mod deliberat pe poziții antinaționale, chiar atunci când evoluțiile ulterioare le-au infirmat judecățile și opțiunile.

Au fost – pe lângă personalitățile care aveau credințe și opinii adverse lui Nicolae Titulescu – nu puțini condotieri politici, oameni înregimentați din întâmplare, interes sau pur și simplu inconștientă în curente de acțiune care duceau țara spre nicăieri.

Corul adversarilor din interior a atacat probleme grave (orientarea politicii externe, validitatea actelor concrete naționale sau departamentale – mergând de la negocieri într-o direcție sau alta până la subscrierea la acte și acțiuni însemnând stabilirea de relații politico-diplomatice, de la adeziunea la structuri și organisme regionale sau continentale până la poziții în momente de criză instituțională, de la confruntări politice sau militare pe plan continental până la controlul parlamentar al politicii externe titulesciene), dar și aspecte și fațete mărunte, derizorii la vremea lor și cu atât mai mult în timp.

Nu poate scăpa observației că în rândurile adversarilor din interior s-au numărat nu doar forțe și personalități din opoziție, ci și din interiorul echipei (cercurilor) guvernamentale, care nu i-au împărtășit (pentru a folosi un eufemism) unele dintre opțiuni, care s-au delimitat (unii) de sau i-au condamnat (alții) intransigența unor poziții și atitudini, care i-au incriminat depășirea ariei intereselor naționale și angajarea într-o politică la scară continentală, care s-ar fi îndepărtat de vocația națională, interesele și posibilitățile țării, care i-au reproșat, mergând mai departe, îndepărtarea de interesele românești, ocolirea și refuzul controlului parlamentar, caracterul personal al politicii și acțiunii diplomatice, folosirea abuzivă a banilor publici, subordonarea în interes propriu (nu neapărat personal) a structurilor

Ministerului Afacerilor Străine și a unor agenții de presă, reviste și ziare, românești și străine.

Cei mai înrăiți dușmani ai săi nu s-au sfiit să-l acuze de necunoașterea și trădarea intereselor naționale, de comunism, de pactizare cu boșevicii și iudeo-masoneria, de sabotare a regimului monarhic, neuitând să-l incrimineze pentru prodigalitate, verbiaj steril, exhibiționism politic, egoism, spirit irascibil, intoleranță, comoditate, lene intelectuală, superficialitate, indisciplină, promovarea unui stil ocult, inconsistența declarațiilor publice, declinarea responsabilității față de acte de guvernare sau pentru poziții și atitudini exprimate în foruri internaționale sau în negocieri bi și multilaterale ș.a.

Nu-mi propun în niciun fel să inventariez aici și cu atât mai puțin să contracarez capetele de acuzare ale dușmanilor lui Nicolae Titulescu.

Am evocat unele dintre ele – dintre cele mai acute și cele mai frecvente – pentru a putea afirma, cu deplină răspundere, că Nicolae Titulescu s-a aflat în centrul unei uriașe campanii ostile, forțele constitutive acționând nu de puține ori convergent și sistematic pentru înlăturarea sa din viața politică.

Nicolae Titulescu a fost considerat de regimurile hitlerist și fascist ca și de cele prohitleriste și profasciste, drept un inamic public, fiind înscris pe lista proiectatelor lor asasinate politice, a structurilor extremiste, teroriste, fie că s-au numit ustași, fie că s-au numit legionari.

Oricare dintre mărturiile care se regăsesc în această selecție, mai ales și în primul rând cele care au un caracter politic, trebuie judecate în contextul istoric dat, impunând o corelare cu altele și altele, fie având aceeași sursă, dar produse altcândva, fie având surse diferite, dar produse concomitent.

Limitându-mă la establishmentul politic românesc al perioadei interbelice, trebuie subliniat că poziții având una și aceeași semnătură surprind în nu puține cazuri nu atât prin dușmănia irepresibilă a autorilor, cât prin lichelismul lor desăvârșit, căci aceștia subscriu, la foarte mic interval, la demersuri total opuse ca substanță și sens, ca limbaj și tonalitate ș.a.m.d.

Cu certitudine, paginile acestui volum lasă loc în mod firesc altor și altor comentarii. Cu cât mai echilibrate, cu atât mai bine. Cu cât mai adevărate, cu atât mai necesare.

Căci dacă, din ignoranță, superficialitate sau subiectivism, se va proceda la extrapolări deformante, scopul de a deschide o perspectivă mai amplă asupra unui om, a unei opere, a unei epoci, nu va fi doar alterat, ci chiar compromis și abandonat.

Dați-mi voie să mulțumesc încă odată tuturor celor prezenți pentru prețuirea ce ați arătat-o constant Fundației Europene Titulescu, proiectelor și slujitorilor ei, repetând finalul unui Cuvânt înainte:

Dedic acest volum celui mai mare diplomat român pe care l-a avut această țară, un Om care – după spusele fericite ale unui contemporan al său – „n-a suferit de modestia de a fi român“.